

УДК: 94 (477) «1919-1939»

РОЗКОЛ АДВЕНТИСЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ II РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1919-1939-ті РОКИ)

Шевчук В. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна,
Львів

Куриляк В. В.

Національний університет «Острозька академія, Україна, Остріг

У статті досліджено розкол адвентиської церкви на території II Речі Посполитої в міжвоєнний період. Проаналізовано роль Альфреда Куби в схизматичній діяльності у середовищі адвентистів сьомого дня. Визначено основні причини, котрі призвели до відколу від материнської церкви близько 1000 адвентистів. Також у роботі проаналізований перелік періодичних видань кубівського руху та викладені їх основні тематичні напрямки. Обґрунтовано на основі архівних джерел, що внутрішньо-церковний конфлікт відіграв позитивну роль у формуванні стабільної адвентиської організації, в основу якої була покладена єдність керівництва церкви в лиці служителів культу.

Ключові слова: розкол адвентиської церкви, кубівський рух, міжвоєнний період, II Річ Посполита, кубівська періодика.

Шевчук В.А., Куриляк В.В. Розкол адвентиской церкви на территории II Речи Посполитой (1919-1939-е года) / Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Украина, Львов; Национальный университет «Острожская академия», Украина, Острог

В статье исследован раскол адвентиской церкви на территории II Речи Посполитой в межвоенный период.

Проанализирована роль Альфреда Кубы в схизматической деятельности в среде адвентистов седьмого дня. Определены основные причины, которые привели к отколу от материнской церкви более 1000 адвентистов. Также в работе проанализирован перечень периодических изданий кубовського движения и изложены их основные тематические направления. Обосновано на основе архивных источников роль внутренне церковного конфликта, который сыграл положительную роль в формировании стабильной адвентистской организации, в основу которой было положено единство руководства церкви в лице служителей культа.

Ключевые слова: раскол адвентистской церкви, кубовське движение, межвоенный период, II Речь Посполитая, кубовська периодика.

Valentin Shevchuk, Valentina Kurilyak Split of the Adventist Church on the territory of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth (1919-1939) / Lviv National Ivan Franko University, Ukraine, Lviv; National University of Ostroh Academy, Ukraine, Ostroh

At the article is investigated the split of the Adventist church on the territory of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth in the interwar period. The role of Alfred Cuba in schismatic activity in the Seventh-day Adventist environment is analyzed. The main reasons that led to the separation of about one thousand Adventists from the maternal church are determined. Furthermore, the list of periodicals of the Cuban Movement is analyzed in the work and their main thematic directions are outlined. On archival sources is based that the inter-church conflict played a positive role in formation a stable Adventist organization, in which basis was laid the unity of church leadership represented by the ministers of cult.

Key words: split of the Adventist church, Cuban movement, interwar period, II Polish-Lithuanian Commonwealth, Cuban periodicals.

Вступ. Християнство, як релігійний напрямок існує більше двох тисяч років і як свідчать сторінки історії, внутрішні церковні розколи залишаються невід'ємною частиною становлення та розвитку більшості християнських церков, таких як католицизм, православ'я чи протестантизм. Церква адвентистів сьомого дня не стала виключенням, оскільки в міжвоєнний період під час існування II Речі Посполитої пережила внутрішню церковну кризу, ініціатором котрої був член адвентистської церкви Альфред Куба.

Основною метою статті є завдання проаналізувати історію схизматичної діяльності адвентиста сьомого дня Альфреда Куби, котрий у міжвоєнний період на території II Речі Посполитої відколов від материнської церкви близько 1000 адвентистів. Питаннями, щодо історії адвентистської церкви в міжвоєнний період у свій час досліджували такі вчені – правники, як Б. Турек, Б. Козірог, З. Лико. Вони займалися детальною ґенезою та догматикою адвентистської течії, але лише в праці Захаріуша Лико «Sytuacja prawna kościoła adwentystycznego w Polsce międzywojennej 1918-1939» («Правова ситуація адвентистської церкви в Польщі у міжвоєнний період 1918-1939») стисло охарактеризовано правовий статус церкви АСД. З вітчизняних дослідників особливу увагу привертає праця Миколи Жукалюка «Крізь бурі, шторми, лихоліття», де автор стисло описує діяльність Альфреда Куби.

Основний зміст статті. З біографічних даних ми знаємо, що Альфред Куба народився в місті Жирардов (територія сучасної Польщі) 16 червня 1883 року. Коли йому виповнилося 19 років він прийняв хрещення у церкві адвентистів сьомого дня. Відомо, що Альфред здобув медичну освіту в одному із медичних закладів Польщі після чого оселився в місті Бидгощі, де завдяки своїй активній діяльності був рукопокладений в сан пресвітера церкви АСД [1, с. 100,

5, с. 15]. Через декілька років керівництво церкви звернуло увагу на активного молодого пресвітера, котрий маючи медичну освіту та лідерські здібності невдовзі був обраний до виконавчої ради Польського уніону церкви АСД в якості секретаря польської церковної ради [2, с. 135]. Альфред Куба був талановитим письменником, котрий написав багато статей для часопису «Слуга Збору», котрі в більшості випадків були написані на медичну тематику та книгу під назвою «Широко поширенні хвороби» [3, с. 100].

Вперше непорозуміння між Альфредом Кубою і керівництвом церкви АСД виникло у 1932 році під час IV з'їзду Польського уніону. Саме під час даного з'їзду і виник так званий «рух кубівців», лідерами якого стали Альфред Куба і його рідний брат Павло. Під час з'їзду вони запропонували впровадити нові адміністративно-господарчі реформи в результаті яких молитовні будинки церкви АСД належати б приватним особам, а не церковній організації [1, с. 102].

Згідно діючої системи приміщення молитовних будинків церкви АСД надаються членам церкви у необмежене користування, але є в той же час залишаються у власності адвентистських конференцій (конференція – це об'єднання 80 громад на етнічних територіях). Даний принцип був запропонований Генеральною конференцією на початку XX ст. і є актуальним по сьогоднішній день. Подібна практика була запроваджена з превентивною метою, а саме щоб церковна власність не потрапила до приватної особи у випадку припинення діяльності громади.

Всупереч загально прийнятим, на всесвітніх з'їздах, церквою принципам централізації і підзвітності вище обраному керівництву, А. Куба наполягав на духовній і фінансовій автономії кожної громади. З умовою, що 10% пожертвувачів прихожан будуть віддавати громади

до бюджету Польського уніону, а решту залишати для потреб громади.

Після довгої дискусії між керівництвом церкви АСД і Кубою з його прибічниками було вирішено не підтримати реформи кубівців. В результаті цього відбувся церковний розкол. На сторону Куби перейшли члені громади АСД міста Бедгощі і всупереч рішенню ради, залишити приміщення церкви, вони продовжували проводити в ньому богослужіння, одночасно претендуючи на отримання прав власності на дану будівлю.

Керівництво Польського уніону впродовж декількох років продовжувало судові дебати, які закінчилися перемогою на користь уніону. Пізніше у власному журналі «Zwiastun Adwentowy» за 1934 рік Куба написав, що у церкві АСД присутня диктатура, яка виражається в забороні проповідувати у громаді тим особам, які не мають посвідчення служителя [12, с. 22]. Але з історичних джерел відомо, що руйнування стосунків із адвентиським керівництвом у А. Куби відбулися значно раніше, про це свідчить лист Познанського воєводи до Міністерства Релігії та Громадської освіти, який заявляє про те, що автономна громада виникла в результаті розколу секти адвентистів сьомого дня в Бидгощі та була створена на статутних зборах 01.29.1932 [4, с. 446]. Перша автономна громада «кубівців» називалася «Громадою незалежних (автономних) Адвентистів сьомого дня».

Розрив стосунків із керівництвом церкви остаточно відбувся 23 вересня 1933 року в той час, як А. Куба проголосив про створення власної всепольської організації, яку назвав «Союз автономних громад адвентистів сьомого дня» [1, с. 103]. Зі своєї сторони керівник Польського уніону Теофіл Бабієнко і секретар Вільям Чембор в надії на порозуміння з 16 по 19 листопада 1933 року мали серйозну

дискусію із А. Кубою. Нажаль розмова не принесла жодних позитивних результатів. В результаті чого А. Кубі у 1933 році вдалося приєднати до своєї організації понад 700 адвентистів, а в у 1934 року ще 300 осіб. Хоча загальна чисельність усіх адвентистів сьомого дня становила на той час 4000 душ [3, с. 109]. Своїх послідовників А. Куба об'єднав у громади та в Польський союз, очолював який особисто. Вірними його соратниками були – брат Павло Куба, Людвик Полцен та мешканець м. Станіслава К. Батюк. Основними районами скупчення послідовників А. Куби стала Східна Галичина, Сілезія та центральна частина Польщі [6, с. 65].

Після проголошення Кубою автономії церкви АСД у місті Бидгощі – кубівці друкувати та поширювати від імені союзу автономних братніх церков в Польщі два щомісячники: «Zwiastun Adwentowy», «Łącznik Zborowy» на польській мові – тираж яких складав 1000 екземплярів. На німецькій мові кубівці друкували журнал під назвою «Advent Beobachter» кількістю 1200 одиниць. Тиражі вказаних видань потрапляли у руки кубівців та їх прихильників на території Польщі та сусідньої Чехії і Німеччині.

Часописи по об'єму були не більше 24 сторінок, а основний контент матеріалу був направлений проти доктрин адвентистів. Особливої критики було піддано вчення церкви АСД про святилище, котре супроводжувалось одночасною критикою адвентиського керівництва.

Редактори в кожному номері часопису надавали інформацію про кількість громад АСД, котрі перешли на сторону кубівців. Також кожен номер журналу містив «позитивні» відгуки колишніх членів адвентистів сьомого дня і їх свідчення про переваги нового членства в рядах кубівців. Наприклад, від імені членів пресвітер Стинавської громади – Гнатишин Микола, котрий на сторінках журналу «Zwiastun

Adwentowu» написав, що його: «громада дякує Богові та нашому милому брату Максиму Батюкові, що відкрив нам із Божої волі очі і витягнув нас з цієї вавилонської неволі, показавши нам всілякі помилки пророчиці адвентизму Елени Вайт. Після сьомого візиту до нас М. Батюка ми відокремились від громад адвентистів і як колись старий ізраїльський народ від'єднався від фараона» [11, с. 3]. Отже, для адвентиського керівництва та церкви загалом 1933 рік пройшов у постійних конфліктах із кубівцями. В результаті чого більшість питань, котрі піднімалися на церковних з'їздах були сконцентровані навколо кубівського розкольникського руху [7, с. 8-9].

Врегулював внутрішній стан церкви та позитивно надихнув прихожан пасторський новорічний лист за 1934 рік від керівника Польської адвентиської церкви Теофіла Бабієнка. Він перерахував труднощі і поразки, але також досягнення та перемоги з котрими стикнулася церква продовж останніх двох років [8, с. 11]. Однозначно надихнув церкву прихід пастора Ф. Космовського, котрий на початку приєднався до розкольникського руху кубовців, але зрозумівши їх необґрунтовані претензії, опублікував на сторінках церковного журналу «Слуга збору» історію свого навернення до церкви АСД. Цей випадок із Космовським посприяв тому, що багато віруючих, котрі спочатку долучилися до кубівців долучилися до офіційної адвентиської церкви [9, с. 18].

Періодичне видання під назвою «кубівці» поширювало на своїх сторінках неправдиві слухи про керівництво офіційної церкви АСД. Звинувачення стосувалися привласнення керівництвом церкви коштів та нерухомого майна. Особливо гострим було питання пов'язане із діяльністю будівельного товариства «Конструкція» і його правової приналежності. У зв'язку з цим на сторінках журналу «Слуга збору» в №4 за 1934 рік з'явилася стаття, в якій містилися пояснення щодо

еклізаційного характеру церковної організації, а також офіційно роз'яснювався статус церковних інституцій, зокрема товариства «Конструкція» [10, с. 17]. Необхідно підкреслити, що на кінець 1933 року церква адвентистів у Польщі нараховувала 3197 охрещених осіб, 164 громади в котрих служили 102 служителі із яких нараховувалося 51 євангеліст-колполтер [10, с. 18].

В листопаді 1934 року Альфред Куба, організатор руху звернувся у листі до державної влади з прохання про легалізацію кубівського руху: «До пана старости в Бидгощі. Від автономної громада адвентистів сьомого дня в Бидгощі через Альфреда Кубу із м. Бидгощ, вул. Гданська 36-2, звернення. У додатку список членів, визнання віри і статут місцевої церкви адвентистів сьомого дня в Бидгощі, я маю честь просити пана старосту, про легалізацію вказаної громади на підставі 111 статті Конституції польської держави. Наша громада виникла із місцевої громади АСД, додаючи додаткове ім'я «автономна», з метою підкреслення принципу незалежності у своїх внутрішніх адміністративних питаннях і церковного порядку громад. Прийняття принципу автономії кожною місцевою церквою за зразком первинних апостольських громад стало причиною розколу і конфліктів автономних церков з головним керівництвом Генеральної конференції АСД, що має штаб-квартиру у Вашингтоні. Генеральна конференція є Всесвітньою організацією вона не визнає автономії церкви і узурпувала абсолютну владу над всіма місцевими церквами і їх майном». До листа А. Куба додав інформаційне роз'яснення у якому детально зазначив різницю між традиційним віровченням адвентизму і кубівським рухом. Вміст додатку містив наступну інформацію: 1. Визнання принципу автономії за кожною місцевою громадою; 2. Відмова від авторитету, організованого американського Головного управління, тобто Генеральної конференції, разом з його

культом «пророчиці» Е.Г. Вайт; 3. Як адвентисти сьомого дня залишаємось і надалі вірними деяким доктринам АСД, як про те вказує наше ім'я, а саме спеціальній адвентиській місії для всього людства і заповідям Божим, а особливо четвертій заповіді щодо святкування сьомого дня – суботи. Наприкінці свого звернення Куба ще раз попросив надати новоствореному кубівському об'єднанню легальну основу і звільнити дітей від шкільного навчання у суботу, а наших солдатів від військових навчань в суботу. Лист був підписаний наступним чином: «Альфред Куба – пресвітер, Павло Куба – заступник пресвітера, Йозеф Марціковскі – диякон, Альфонса Михальські, Берта Фрей (печатка). Міський староста в Бидгощі. Лист отримано: 27.11.1934» [4, с. 447].

Цікаво те, що кубівці стверджуючи про свою згоду із доктринами АСД, наголошували на тому, що не погоджувались тільки відсутністю автономії функціонування молитовних будинків. Але після порівняння віровчень АСД і кубівців встановлена наступна різниця:

1. Не вірили в існування небесного святилища;
2. Не погоджувалися із інтерпретацією восьмого розділу із книги Даниїла;
3. Не приймали тлумачення щодо 2300 вечорів і ранків;
4. Відкидали трактування церкви про Азазеля;
5. Виступали проти фінансової системи, зокрема десятин;
6. Не визнавали пророчого дару в лиці Е. Вайт;
7. Церкву Адвентистів сьомого дня називали «духовним вавилоном», а тих, хто належав до неї, закликали вийти із неї [6, с. 108].

Виконаний аналіз довів, що кубівці не тільки повстали проти централізованого управління церковним майном, але при цьому не вірили у ключові поняття вкладені у доктрини церкви АСД. Хоча

продовжували у своїх виданнях стверджувати, що єдина різниця кубівців і АСД – це різний погляд на управління нерухомістю церкви.

В 1936 році в середовищі кубівського руху було прийнято рішення змінити назву секти із «Союзу незалежних (автономних) Адвентистів Сьомого Дня» на «Союз євангельських християн сьомого дня». Цей крок повністю відокремив відколотих адвентистів-кубівців від традиційного адвентизму. В цьому ж році його організація нараховувала три об'єднання громад: південне, східне і західне [1, с. 99].

Через декілька років кубівський рух почав розформовуватися, що спричинило повернення багатьох кубівських адвентистів до материнської церкви. Перспективи для розвитку руху «кубівців» не мав, про що свідчить нижче поданий лист від воєводи м. Познань: «Познанське воєводське управління. Громада автономних АСД. Познань, 4 грудня 1936 р. Таємно. До Міністерства релігії та громадської освіти. Воєводська влада представляє звернення автономної громади АСД, яка шукає юридичного визнання громади як конфесії на засадах статей конституції РП. Автономна громада виникла в результаті розколу секти спільноти адвентистів сьомого дня в Бидгощі та була створена на статутних зборах 01.29.1932. Юридичне існування секти не приведено до норм закону та одночасно громада не була легалізована як товариство. Члени секти в кількості близько 50 людей, набраних з народу польського і німецького – політично не виступають і, як правило, відносяться до влади лояльно, тобто протилежних моментів не виявлено». Подана справа до Міністерства була затримана, тому що відразу після звернення прохачі змінили свій початковий намір, оскільки прийняли рішення легалізувати секту, як товариство. Воєводське управління з

огляду на цей аспект дозволило легалізувати кубівців, і надати їм статус товариства.

Пропозицією воєводського управління до кубівців було те, щоб не узаконювати своє існування у вигляді релігійної конфесії, оскільки згідно положень Конституції Республіки Польщі – це могло призвести до поганих наслідків. Причиною застереження слугувало, те що кубівська секта була малочисельна та слабо організована. В цей же час заявники розв'язали судовий процес з Адвентистами сьомого дня щодо майна секти, зокрема каплиці. У надрукованому місячнику «Zwiastun Adwentowy» було поміщено «визнання віри» у вигляді статуту автономної громади АСД в Польщі. Кількість визнавців даного статуту терені цього воєводства становить згідно даних останніх років близько 250» [4, с. 444].

У 60-х роках ХХ ст. відлам адвентизму – рух «кубівців» в Польщі нараховував лише 150-180 осіб, а його засновник Альфред Куба в 1948 році емігрував до Австралії, залишивши своїх одновірців на руки наступників. У 1961 році рух «кубівців» знову змінює свою назву на «Церкву християн сьомого дня» і обирає своїм центром м. Бельсько Бяла, і відповідно до останніх тенденцій, пов'язаних з цим рухом у 1984 року формально вступає до світової федерації баптистів сьомого дня [1, с. 99]. В історії схизми і руйнування організаційної єдності адвентизму у Польській організації необхідно виокремити декілька причин, які виникли як зі сторони адвентиського керівництва так і Альфреда Куби.

Щодо А. Куби, однозначно простежуються амбіційно-емоційні спонукання у справах «реформи» адвентизму і особисте прагнення зайняти керівну роль у власній секті. Окрім того наявність серйозних організаційно-доктринальних відхилень свідчать про його

поверховість у власних релігійних переконаннях, які він так швидко змінив з метою захисту особистих амбіцій.

Також необхідно зауважити, що помилки були допущені зі сторони керівників адвентизму. Головні із них це: запізніле надання членам церкви інформації щодо фінансових справ організації та її матеріальних активів (відсутність фінансової прозорості); гіперболізація ролі і значення творів Е. Уайт у житті адвентистських прихожан, що робить адвентизм досить вразливим для критики опозиціонерів; суворі централізація і адміністративне підпорядкування духовному центру у Вашингтоні нашоувало на думку, що адвентизм є американською сектою, саме в цьому і звинувачував А. Куба керівництво церкви. Громади адвентистів на Східній Галичині і Волині у містах Станіслав, Стрий, Коломия, Тернопіль, у селах-Нижня Стинава, Городець, Садів припинили своє існування, як громади Адвентистів сьомого дня з причини приєднання до розкольніцького руху. Декотрі із них, такі як Нижня Стинава, Городець, Садів назавжди були втрачені для адвентистської церкви.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що церква Адвентистів сьомого дня у міжвоєнний період пережила велику внутрішню церковну кризу, котра була спровокована розкольніцькою діяльністю Альфреда Куби, в результаті якої самоутвердилася та підтвердила стійкість своєї теологічної платформи (думки), посівши стаке місце серед інших протестантських конфесій II Речі Посполитої. Внутрішньо-церковний конфлікт відіграв також свою позитивну роль у формуванні стабільної церковної організації, в основу якої була покладена єдність керівництва церкви в лиці служителів культу, ідейно загартованих у результаті розколу, проте в супереч численним фальсифікаціям в адресу керівників церкви, продовжували довіряти і співпрацювати зі своїми лідерами.

Література:

1. Tokarczuk A. A. *Adwentyzm. Rzecz o końcu świata* / A. A. Tokarczuk. – Warszawa: Verbinum, 2009. – 169 s.
2. Luedtke A. Д. *Sprawozdanie z trzeciego Zgromadzenia Związku Polskiego w Bielsku od 4-8 1928 roku* / A. Д. Luedtke. // *Sługa zboru*. – 1928. – №3. – S. 32.
3. Turek P. P. *Historia Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce. Archiwum Szkoły Teologiczno-Humanistycznej im. M. Beliny-Czechowskiego w Podkowie Leśnej* / P. P. Turek. – Podkowie Leśnej: rękopis, 1980. – 135 s.
4. *Archiwum Akt Nowych. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (AAN MWR i OP) w Warszawie. Zespół 14, sygn. – 1401. – S. 446 – 447.*
5. Kube A. W. *sprawie osobnych dla każdego (indywidualnych) kieliszków przy Wieczery Pańskiej* / A. W. Kube, // *Sługa zboru*. – 1932. – № 5. – S. 16.
6. Lyko Z. A. *Sytuacja prawna Kościoła Adwentystycznego w Polsce Międzywojennej 1918-1939* / Z. A. Lyko. – Warszawa: Znaki Czasu, 1979. – 380 s.
7. Nowicki K. *Kurs kolporterów-ewangelistów Zachodniego i Południowego Zjednoczenia* / K. Nowicki // *Sługa zboru*. – 1933. – №11. – S. 16.
8. Babienco T. *Pozdrowienia dla wszystkich wierzących adwentystów dnia siódmego* / T. Babienco // *Sługa Zboru*. – 1934. – №1. – S. 16.
9. Kosmowski F. *Oświadczenie* / F. Kosmowski // *Sługa zboru*. – 1934. – № 2. – S. 24.
10. Babienco T. *Aż dotąd pomagał nam Pan* / T. Babienco // *Sługa zboru*. – 1934. – № 4. – S. 24.

11. *Hnatyszyn M. Nowy bratni zbór / M.Hnatyszyn // Łącznik Zborowy. – 1937. –№ 10–11. – S.4.*
12. *Kuba A. Dyktatura we zborach kierownictwa ADS / M.Hnatyszyn // Zwiastun Adwentowy. – 1934. – № 2. – S. 24.*